

Экономика и институциональная теория / Под ред. Л.И. Абалкина. - М.: Эдиториал, 2002. - 415 с. **5. Радаев В.В.** Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация // Общественные науки и современность. - 2003. - № 2. - С. 3-15.

ПІДГОРНА О., магістр НТУ «ХПІ»

ЄРШОВА Н.Ю., к.е.н., доцент НТУ «ХПІ»

ПРИБУТОК ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Головною метою створення та подальшої діяльності будь-якого господарюючого суб'єкту, не залежно від виду його діяльності чи форми власності, є отримання прибутку. Серед науковців, які приділили значну увагу дослідженню підходів до формування, аналізу прибутку підприємств, можна виділити таких як І. Т. Балабанов, А. П. Ковальов, Р. В. Савицька, В. Т. Савлук, А. Д. Шеремет, В. О. Бланк. Методичні основи обліку, кількісного вимірювання і оцінки прибутку підприємств і трактування його сутності зафіксовано в нормативних актах.

Прибуток є одним з основних джерел фінансових ресурсів підприємств. У сучасній економічній науці поняття "прибуток" має різне значення. Мова може йти про доходи, одержані підприємством, а також про задоволення, яке одержить споживач. В усіх випадках мова йде про прибуток підприємства, споживача, суспільства [1]. В.О. Білик і П.Т. Саблук роблять висновок, що єдиним джерелом новоствореної вартості, зокрема прибутку, є праця у її різновидах [2]. Еволюція поглядів на сутність прибутку представлена у таблиці 1 [1].

Більшість економістів наших часів надають перевагу синтезованій теорії прибутку, згідно з якою прибуток – це дохід від економічних ресурсів (факторів виробництва). Доходи від економічних ресурсів (факторів виробництва) називаються факторними доходами, а власники факторів виробництва отримують такі види доходів: від природних ресурсів – ренту; від трудових ресурсів – заробітну плату; від отриманого капіталу – процент (як дохід грошового капіталу) та прибуток (як дохід власників реального капіталу); від підприємницької діяльності – підприємницький дохід.

На відміну від прибутку економічна природа збитку в науковій літературі розглядається досить мало.

Таблиця 1 - Еволюція поглядів на сутність прибутку

Вчені-економісти	Суть поглядів щодо прибутку
Меркантилісти	
Томас Манн (1571-1641)	Вони вважали, що прибуток виникає в сфері обігу, в зовнішній торгівлі в результаті продажу товарів за кордоном дорожче, ніж їх купили. "Зовнішня торгівля приносить нам користь трьох видів: по-перше, користь державі... По-друге, прибуток самого купця. По-третє, доходи короля"
Фізіократи	
Ф.Кене (1694-1774), А. Р. Тюрго (10.05.1727-18.03.1781)	Перенесли проблему походження прибутку з сфери обігу в сферу виробництва. Проте вони обмежували сферу виробництва прибутку лише землеробством, бо тут досить наглядно видно, як вплив сил природи веде до зростання споживних вартостей понад витрати виробництва (посіяно навесні одну кількість зерна, зібрано восени значно більше). Беручи до уваги лише зовнішню видимість, фізіократи не змогли розрізнити дію сил природи, які створюють споживну вартість, і функцію праці, здатної створювати вартість і додаткову вартість.
Класики	
А.Сміт (5.04.1723 - 17.07.1790), Д.Рікардо (1772-1823)	По-перше, довели, що вартість створюється не лише в землеробстві, але й в інших галузях матеріального виробництва і, по-друге, А.Сміт визначав прибуток як вирахування з продукту праці робітників на користь підприємця. Тим самим він зводив прибуток до привласнення чужої, неоплаченої праці. А.Сміт вказував, що нова вартість, яку створюють наймані робітники, розпадається на дві частини: заробітну плату і прибуток підприємця. А.Сміт стверджував, що прибуток – це породження капіталу. Отже, йому характерний певний дуалізм при з'ясуванні природи прибутку. Цієї роздвоєності позбувся Д.Рікардо, який, послідовно розглядаючи прибуток як вирахування з продукту праці робітника, сформулював закон, згідно з яким заробітна плата і прибуток знаходяться у зворотному відношенні одне до одного.
Прагматики	
Ж.-Б.Сей (1767-1832)	У його теорії трьох факторів існує поняття виробництва. Згідно з цією теорією в процесі виробництва беруть участь три фактори: праця, капітал і земля, які є самостійними джерелами доходів, - відповідно, заробітної плати, прибутку й ренти. На підставі цього прибуток проголошується винагородою підприємцям за “продуктивну послугу”, так само, як заробітна плата – винагородою за працю.

Основною причиною того є те, що збиток – це є своєрідний антипод прибутку, і порядок його формування нічим не

відрізняється від позитивного результату діяльності, тобто збиток знаходиться також як різниця доходів і витрат діяльності господарюючого суб'єкта, тільки результат (на противагу прибутку) матиме від'ємне значення. Якщо брати до уваги не тільки порядок розрахунку, а порівняти збиток та прибуток з точки зору економічної теорії, то можна зробити висновок, що їх економічний зміст може бути досить суперечливим. Так, якщо підприємство протягом певного періоду відпрацювало збитково, при здійсненні виробничо-фінансової діяльності не відбулось приросту власного капіталу (додаткової вартості), витрати перевищили доходи і результат має від'ємне значення: власники трудових ресурсів продовжують отримувати свої доходи у вигляді заробітної плати; власники природних ресурсів продовжують отримувати плату за надані в користування виробничі фонди; власникам грошового капіталу перераховується відсоток за користування позиками [3].

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" фінансовий результат (прибуток або збиток) повинен визначатися і відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності згідно з принципом нарахування та відповідності доходів та витрат [4]. Отже, відповідно до вищезазначеного принципу, для визначення фінансових результатів звітного періоду необхідно зіставляти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Тобто, якщо доходи суб'єкта господарської діяльності перевищують витрати, що були здійснені для отримання цих доходів, то він отримує позитивний фінансовий результат (прибуток). У разі, коли витрати більші за доходи господарюючий суб'єкт отримує негативний фінансовий результат (збитки).

Таким чином, основоположними поняттями фінансових результатів як економічної та бухгалтерської категорії є поняття доходів і витрат.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», дає наступне визначення доходів: доходи - це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання

власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена. Щодо економічної вигоди, то згідно з Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [4] вона визначається як потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів. Витрати - це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Згідно з Інструкцією до Плану рахунків фінансовий результат від основної діяльності - це прибуток (збиток) від основної діяльності підприємства, який є різницею між сумою доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг й доходів від іншої операційної діяльності та сумою собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат [5].

Список літератури: 1. Історія економічних учень: У 2 ч. - Ч. 1 / За ред. В.Д. Базилевича. - 3-тє вид., - К. Книга, 2009. - 358с.; 2. Білик М.Д. Економічна сутність прибутку в умовах трансформації економіки // Формування ринкових відносин. - 2007. - № 11. - С. 130 -150; 3. Малуґа Н.М. Прибуток як економічна категорія та об'єкт бухгалтерського обліку // Вісник ЖДТУ. - 2004. - № 2 (28). - С. 119 - 130. випр. і доп. - К.: Знання, 2006. - 582 с.; 4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 г. № 996-XIV; 5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 // Бухгалтер. учет и аудит. — 2000. — № 1.

ХАЙЛО І., студ. 5 курсу
ЄРШОВА Н.Ю., доц., к. е. н.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ДЕФІНІЦІЇ «ДОХОДИ»

Категорія доходів у ринковій системі господарювання займає визначальне місце. За сприянням системи бухгалтерського обліку постійно та цілеспрямовано здійснюється формування інформації про доходи. Дослідженню проблем бухгалтерського обліку та аналізу доходів значну увагу приділили у своїх працях відомі вітчизняні вчені: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Л.В. Гуцаленко, М.Ф. Огійчук, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко та інші. Активно займалися